

**ОРГАНІЗАЦІЯ І ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ
ДЛЯ ВИЛУЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ З ОСОБИСТІСНИХ ДЖЕРЕЛ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ
ХУЛІГАНСТВА, ПЕРЕДБАЧЕНОГО ЧАСТИНОЮ 4 СТАТТІ 296 КК УКРАЇНИ**

Наукова стаття присвячена висвітленню особливостей розслідування хуліганства, вчиненого з використанням вогнепальної або холодної зброї чи предметів, спеціально пристосованих для нанесення тілесних ушкоджень. Розглядаються особливості проведення слідчих (розшукових) дій для вилучення інформації з особистісних джерел для більш швидкого розслідування досліджуваної категорії кримінальних правопорушень.

Ключові слова: хуліганство, організація, тактика, слідчі (розшукові) дії, допит, одночасний допит раніше допитаних осіб.

Научная статья посвящена освещению особенностей расследования хулиганства, совершенного с использованием огнестрельного или холодного оружия, а также иных предметов, специально приспособленных для нанесения телесных повреждений. Рассматриваются особенности проведения следственных (розыскных) действий для изъятия информации с собственных источников для более быстрого и эффективного расследования преступления.

Ключевые слова: хулиганство, организация, тактика, следственные (розыскные) действия, допрос, очная ставка.

The scientific article is devoted to the coverage of the characteristics of the investigation of hooliganism committed by using firearms or knives, as well as other items, specially adapted for inflicting bodily injuries. The peculiarities of the investigation (investigation) activities for the removal of information from the perfect source for more rapid and effective investigation of the crime are devoted too.

Key words: hooliganism, organization, tactics, investigation (investigative) actions, interrogation, confrontation.

Вступ. Розслідування будь-якого кримінального правопорушення вимагає від працівників Національної поліції швидкого та ефективного реагування на ситуації, що склалися пі час нього. Провадження по фактах хуліганства, вчиненого з використанням вогнепальної або холодної зброї, теж повинно відповідати зазначеним вимогам. У той же час, на початковому етапі важлива роль відводиться для проведення слідчих (розшукових) дій для вилучення інформації з особистісних джерел. Це пояснюється тим, що під час їх проведення збирається орієнтуюча інформація для висунення версій, розшуку злочинців, визначення напрямків подальшого розслідування. Тому не дарма в окремих методиках розслідування злочинів розглядаються особливості проведення слідчих (розшукових) дій для вилучення інформації з особистісних джерел.

Дослідженню концептуальних засад розслідування злочинів присвятили свої праці такі вчені: Л.І. Аркуша, К.В. Антонов, В.П. Бахін, В.Д. Берназ, Р.С. Белкін, А.Ф. Волобуєв, В.А. Журавель, А.В. Іщенко, О.Н. Колесніченко, В.К. Лисиченко, І.М. Лузгін, В.Г. Лукашевич, Є.Д. Лук'яничков, М.В. Салтєвський, Р.Л. Степанюк, К.О. Чаплинський, В.Ю. Шепітько, М.П. Яблоков та ін. Безпосередньо на монографічному рівні проблематикою розслідування хуліганства займалися: М.С. Бушкевич, Ю.А. Віленський, М.М. Єфімов, В.І. Захарєвський, Н.О. Кононенко, А.О. Крикунов, М.І. Ніколайчик, О.І. Овчаренко, М.А. Очеретяний. Проте, особливості кримінального провадження у справах хуліганства, вчиненого із застосуванням вогнепальної або холодної зброї чи іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілес-

них ушкоджень, не були досліджені у повному обсязі з урахуванням чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) та сучасних потреб правоохоронної практики.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження особливостей проведення слідчих (розшукових) дій для вилучення інформації з особистісних джерел при розслідуванні хуліганства, вчиненого із застосуванням вогнепальної або холодної зброї чи іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень.

Результати дослідження. При розслідуванні хуліганства, вчиненого із застосуванням вогнепальної або холодної зброї чи іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень, важливою слідчою (розшуковою) дією є допит. За її допомогою майже у кожному провадженні працівники поліції отримують найбільшу кількість доказів, які дають можливість для висунення версій та проведення подальших заходів.

Ми підтримуємо позицію науковців, які визначають допит як слідчу дію, яка полягає в отриманні й фіксації у встановленій кримінально-процесуальній формі суб'єктом розслідування інформації шляхом безпосереднього комунікативного контакту, а предметом допиту виступає встановлена інформація як будь-які дані, що мають значення для встановлення істини [14, с. 151].

При розслідуванні хуліганства, вчиненого із застосуванням вогнепальної або холодної зброї чи іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень, потерпілі відомі з початку провадження. Предметом їх допиту є будь-які обставини, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні. Загалом, предмет допиту утворюють обставини, які входять до предмета доказування, а також інші обставини, які можуть надати допомогу у всебічному, повному, об'єктивному здійсненні кримінального провадження та прийнятті правильного процесуального рішення [9, с. 305].

З огляду на проведені дослідження та криміналістичну літературу, під час допиту потерпілих, на нашу думку, повинні з'ясуватись наступні обставини:

- коли, де і при яких обставинах вчинені хуліганські дії;
- у чому конкретно вони проявились;
- яка причина протиправних дій;
- чи був серед групи хуліганів лідер або організатор певних дій;
- чи були з потерпілим знайомі на момент нападу;
- коли та з якої причини покинули його;
- чи застосовувалась правопорушниками зброя чи інші предмети для нанесення тілесних ушкоджень;
- які взаємовідносини між злочинцями та потерпілим;
- кількість та прикмети учасників хуліганських дій;
- чи був потерпілим здійснений опір;
- якщо так – в чому він проявився та які сліди могли залишитися у результаті цього на тілі й одязі нападників;
- чи виявляв потерпілий на своєму тілі й одязі якісь сліди;
- який матеріальний збиток заподіяний діями хуліганів;
- якщо так, то по чийій ініціативі відбувалася зустріч і про що велася розмова [4; 6; 7; 11; 12].

Зазначені обставини не вичерпують можливі питання, що слід з'ясувати у потерпілого. Адже залежно від конкретної ситуації працівник поліції може висвітлювати й інші моменти події.

Потреба допиту свідків виникає при розслідуванні будь-якого кримінального правопорушення. Взагалі, якщо звернутися до словників, свідок – людина, що була присутня при якій-небудь події, пригоді й особисто бачила що-небудь [2, с. 1107]; юридично не заінтересована у результаті справи особа... [1, с. 802].

Також слід пам'ятати, що до окремих категорій свідків можуть бути поставлені специфічні запитання. Так, при допиті родичів, знайомих хулігана, що переховується від правоохоронних органів необхідно з'ясувати:

- всю можливу характеристику підозрюваних;
- чи не висловлювала особа наміри вчинити хуліганські дії;
- якщо так, то коли, за яких обставин, щодо кого, що стало цьому причиною;
- яке коло його знайомих;
- наявні конфлікти хулігана з родичами, колегами за місцем роботи, навчання, сусідами за місцем мешкання.

Вивченням кримінальних проваджень з'ясовано, що допит свідків та потерпілих був спрямований на з'ясування:

- події злочину, обставин злочину, характеру дій злочинців у 100% випадків;
- причини та умови, що сприяли вчиненню злочину – 27%;
- відомостей про минулі взаємини з підозрюваним – 39%.

Визначені дані вказують на те, що при розслідуванні усього масиву досліджуваних проваджень, слідчі з'ясовують подію злочину, обставини злочину, характер дій злочинців. Та одразу зазначимо, що виявленню причин та умов, які сприяли вчиненню злочинів, слідчими приділяється увага в одному випадку з п'яти.

Однією з розповсюджених слідчих (розшукових) дій кримінальних проваджень досліджуваної категорії є допит підозрюваного. На його необхідності наголошував ще Ганс Грос, який вказував, що «... допит обвинуваченого, який зізнався, повинен викликати в судді враження таке ж, як і при показаннях свідка. А допит обвинуваченого, який заперечує свою провину, повинен доповнити виявлені слідством дані» [5, с. 74-75].

Крім того, допит підозрюваного є одним із найскладніших. Це пояснюється тим, що слідчий володіє значно меншим обсягом інформації аніж підозрюваний; навіть більше – така інформація має фрагментарний характер. Обов'язковою умовою успішного проведення допиту підозрюваного є вивчення матеріалів кримінального провадження. Аналізу підлягають дані, як зазначає А.О. Крикунов, що містяться як у протоколах слідчих дій, так і в інших матеріалах справи. Це дозволяє виявити наявні прогалини, розбіжності та суперечності під час розслідування та своєчасно вжити заходів щодо їх усунення [8, с. 25]. Невиконання зазначеної умови може вплинути на повноту, всебічність та об'єктивність розслідування та викликати необхідність проведення додаткових, повторних допитів, а також одночасних допитів двох або більше осіб.

У свою чергу, дослідження матеріалів кримінальних проваджень дозволило визначити коло обставин, що складають предмет допиту, та за допомогою яких можливо означити запитання підозрюваному. В своєму дослідженні М.М. Єфімов виділяє такі обставини, які необхідно встановити під час допитів підозрюваних:

- дані про підозрюваного: сімейний стан, стан здоров'я, освіта, місце роботи, заохочення, стягнення, судимості й т.і.;
- чи знайомий він із потерпілим та які має з ним стосунки;
- чи виникали конфліктні ситуації; що відомо підозрюваним про потерпілого, який він чинив опір та ін.;
- які конкретно хуліганські дії було ним учинено, за яких обставин, мотивів та метою;
- умисел хуліганських дій, тобто яка переслідувалась мета та як оцінюють правопорушники свої дії, що примусили до їх вчинення;
- чи був підозрюваний тверезий чи перебував у стані алкогольного сп'яніння;
- з якого приводу, де, коли та з ким уживав спиртні напої;
- чи мав при собі зброю або які-небудь предмети, спеціально пристосовані для нанесення тілесних ушкоджень, якщо так, то які саме, де і коли їх придбав чи виготовив;
- чи чинив опір особам, що намагалися припинити його хуліганські дії, якщо так, то кому саме й у якій формі;
- яку шкоду, на його думку, він заподіяв своїми діями;
- його ставлення до своїх дій, їхня оцінка;
- чи вчиняв він раніше які-небудь правопорушення або злочини і до якого виду відповідальності притягувався;
- обставини, що пом'якшують чи обтяжують відповідальність: чи кається у вчиненому; як оцінює скоєний злочин; в якому стані знаходився, чи перебував у стані сп'яніння; чи мав при собі зброю; чи чинив опір представникам влади та громадськості [6, с. 124].

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень дав змогу зробити висновок, що допити підозрюваних спрямовувалися на:

- з'ясування події злочину, обставин повідомлення, характеру дій кожного співучасника – 100%;
- виявлення співучасників злочину – 21%;
- з'ясування даних, що мають тактичне значення – 17%;
- з'ясування причин та умов, що сприяли вчиненню злочину – 11%.

При цьому допит підозрюваних проводився: відразу ж після затримання – 56% випадків; більше одного разу – 47%.

Зазначені учасники процесу можуть давати суперечливі показання. Це пояснюється як швидким перебігом подій під час вчинення кримінального правопорушення, так і бажанням при-

ховати свою вину. Тому важливою слідчою (розшуковою) дією при розслідуванні хуліганства, вчиненого із застосуванням вогнепальної або холодної зброї чи іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень, буде одночасний допит двох раніше допитаних осіб.

Виділена слідча (розшукова) дія допомагає працівникам правоохоронних органів досягти справедливості у кримінальному провадженні шляхом з'ясування й усунення суперечностей у показаннях допитуваних. Вона є складною вербальною процесуальною дією, оскільки проводиться за участю 2-х або більше раніше допитаних осіб за наявності в їх раніше наданих показаннях суттєвих суперечностей щодо одних і тих же обставин справи.

Аналіз кримінальних проваджень дав змогу зробити висновок, що одночасний допит 2-х або більше раніше допитаних осіб проводився в 49% випадків, з них:

- в 42% – між потерпілим та підозрюваним;
- в 38% – між підозрюваним та свідком;
- в 9% – між потерпілим та свідком;
- в 7% – між підозрюваними;
- в 1% – між свідками;
- в 1% – між потерпілими.

На подальшому етапі розслідування хуліганства, вчиненого із застосуванням вогнепальної або холодної зброї чи іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень, допит використовується здебільшого для підтвердження раніше даних показань учасників процесу, тобто для їх закріплення.

Зазначену слідчу дію розглядали як «...одночасний допит двох або більше раніше допитаних осіб з приводу одних і тих же фактів з метою усунення суперечностей, які містяться в показаннях, або викриття одного з її учасників у брехні» [3, с. 309]. На даний момент, відповідно до пункту 9 статті 224 Кримінального процесуального кодексу України, слідчий, прокурор має право провести одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях.

Під час розслідування хуліганства, вчиненого із застосуванням вогнепальної або холодної зброї чи іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень, ми вважаємо необхідними наступні організаційно-підготовчі заходи до одночасного допиту:

- вивчення матеріалів кримінального провадження та прийняття рішення про проведення одночасного допиту;
- визначення місця та часу його проведення;
- встановлення обставин, які підлягають з'ясуванню;
- визначення осіб, між якими він буде проведений, та черговості їх допиту;
- визначення та підготовка технічних засобів фіксації слідчої (розшукової) дії;
- складання плану проведення одночасного допиту.

На підготовчому етапі важливе значення має встановлення обставин, які підлягають з'ясуванню. По досліджуваній категорії кримінальних проваджень серед них можна відмітити:

- викриття одного із допитуваних у дачі неправдивих показань;
- з'ясування причин суперечностей у показаннях допитаних осіб та їх усунення;
- зміцнення вольових якостей та позицій сумлінного учасника;
- додаткова перевірка й закріплення показань свідків, потерпілих, підозрюваних;
- посилення позиції певних учасників слідчої дії, які давали правдиві показання.

Для вирішення конфліктних ситуацій може застосовуватись певна сукупність тактичних прийомів. М.В. Салтєвський, залежно від спрямування, виділяє такі групи тактичних прийомів:

- прийоми для активізації пам'яті учасника, що сумлінно помиляється;
- прийоми, спрямовані на викриття у неправді;
- прийоми для подолання відмови допитуваного від участі в очній ставці;
- прийоми, спрямовані на подолання небажаного впливу одного учасника на іншого

[13, с. 201-202].

Висновки. Підсумовуючи, необхідно зазначити, що до слідчих (розшукових) дій для вилучення інформації з особистісних джерел під час розслідування хуліганства, вчиненого з використанням вогнепальної або холодної зброї, необхідно віднести допит та одночасний допит раніше допитаних осіб. Вірно обрана тактика цих слідчих (розшукових) дій дає можливість ефективно збирати доказову інформацію, що буде мати значення на подальшому етапі розслідування.

Список використаних джерел:

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. – К. : Юрид. думка, 2007. – 992 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад., голов. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2003. – 1440 с.
3. Винберг А.И. Криминалистика / А.И. Винберг. – М., 1959. – 438 с.
4. Власов В.П. Расследование хулиганства / В.П. Власов // Вопросы борьбы с преступностью. – Выпуск 5. – Москва, 1967. – С. 116-131.
5. Гросс Г. Руководство для судебных следователей, как система криминалистики / Г. Гросс. – СПб, 1908. – 870 с.
6. Єфімов М.М. Організація і тактика розслідування хуліганства : [навчально-практичний посібник] / М.М. Єфімов. – Д. : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – 158 с.
7. Захаревский В.И. Характеристика и методы разрешения следственных ситуаций по делам о хулиганстве : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / В.И. Захаревский // Издательство Академии МВД СССР. – М., 1990. – 27 с.
8. Крикунов А. Е. Расследование хулиганства : [лекция] / А.Е. Крикунов. – Киев : НИ и РИО Киевской высшей школы МВД СССР им. Ф.Э. Дзержинского, 1978. – 44 с.
9. Кримінальне процесуальне право України : [навчальний посібник] / за ред. В.Г. Гончаренка, В.А. Колесника. – К. : Юстініан, 2014. – 573 с.
10. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р. ; відп. за вип. В.А. Прудников. – Х. : Право, 2016. – 392 с.
11. Мешков В.М. Методика расследования преступлений : [курс лекций] / В.М. Мешков. – М. : Юрлитинформ, 2013. – 304 с.
12. Овчаренко Е.И. Доказывание по уголовным делам о хулиганстве (досудебное производство) : [науч.-практич. пособие] / Под ред. докт. юрид. наук, проф. А.В. Гриненко. – М. : Юрлитинформ, 2006. – 128 с.
13. Салтевський М.В. Криміналістика : [підручник] : у 2-х ч. / М.В. Салтевський. – Харків : Консум, 2001. – Ч. 2. – 528 с.
14. Следственные действия : [учебник для магистров] / М.В. Савельева, А.Б. Смушкин. – М. : Юрайт, 2012. – 273 с.